

College voor Toetsen en Examens

NEDERLANDSE TAAL EN LITERATUUR HAVO

VAKINFORMATIE STAATSEXAMEN 2019

V18.03.1

De vakinformatie in dit document is vastgesteld door het College voor Toetsen en Examens (CvTE). Het CvTE is verantwoordelijk voor de afname van de staatsexamens voortgezet onderwijs en draagt zorg voor de kwaliteit en het niveau van de examens.

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is belast met de praktische uitvoering en organisatie van de staatsexamens. Met vragen over deze vakinformatie kunt u contact opnemen met de afdeling Examendiensten van DUO: (050) 599 89 33 of staatsexamens@duo.nl.

Inhoud

1 Kernpunten	5
2 Centraal examen	5
3 College-examen	6
4 Schema examenstof	9
Bijlage 1 Beschrijving examenstof	10
Bijlage 2 Richtlijnen voordracht	12
Bijlage 3 Begrippenlijst Argumentatieve vaardigheden	13
Bijlage 4 Voorwaarden lijst gelezen werken	18
Bijlage 5 Voorblad	20
Bijlage 6 Modellijst	21
Bijlage 7 Hulpmiddelen	22
Bijlage 8 Tips	23

[top](#)

1 Kernpunten

- Het examen bestaat uit een centraal examen en een college-examen. Het college-examen heeft een schriftelijk en een mondeling examen.
- Voor het mondeling college-examen moet de kandidaat thuis een voordracht voorbereiden.
- Een deel van het mondeling college-examen gaat over [literatuur](#). De kandidaat dient een exemplaar van de lijst met gelezen werken en de teksten van de gekozen gedichten mee te nemen naar het examen.
- De lijst gelezen werken moet vóór 1 april 2019 gereed zijn, én [opgestuurd](#) of ingeleverd.
- De kandidaat moet zelf een [woordenboek](#) meebrengen.
- Tips voor dit examen staan in [bijlage 8](#).
- De berekening van het eindcijfer staat in een [overzicht](#).

2 Centraal examen

Het centraal examen bestaat uit een schriftelijk examen dat betrekking heeft op [leesvaardigheid](#) en [argumentatieve vaardigheden](#) (zie ook: [Schema examenstof](#)). De examinering vindt plaats aan de hand van vragen en opdrachten bij een aantal teksten. Daarbij wordt onder andere aandacht besteed aan:

- het onderscheiden van tekstsoorten;
- het analyseren van tekstverbanden en tekststructuren;
- het maken van onderscheid tussen hoofd- en bijzaken;
- het aangeven van de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte);
- het benoemen van inhoudelijke en functionele relaties;
- het samenvatten;
- het kunnen herkennen en onderscheiden van standpunten en argumenten;
- het kunnen benoemen van soorten redeneringen;
- het kunnen herkennen van argumentatieschema's;
- het kunnen herkennen van drogredenen.

Het centraal examen wordt afgenomen volgens het referentieniveau 3F (zie de syllabus op [Examenblad.nl](#)). De [Begrippenlijst](#) Argumentatieve vaardigheden wordt in het centraal examen bekend verondersteld.

Bij het centraal examen geldt de officiële spelling van de Nederlandse taal, te weten de spellingregels zoals vastgelegd in de Leidraad van de Woordenlijst Nederlandse Taal (het Groene Boekje), herziene editie van oktober 2005 (of later).

Bij de beoordeling geldt een aftrekregeling voor fouten die te maken hebben met spelling en formulering. Daarbij worden de volgende regels gehanteerd:

- 1 Correct taalgebruik wordt getoetst bij alle antwoorden van de kandidaat op open vragen. Voor incorrecte formuleringen en onjuist taalgebruik worden maximaal 4 scorepunten in mindering gebracht. Onder incorrecte formuleringen en onjuist taalgebruik moet worden verstaan: spelfouten, verkeerd woordgebruik en fouten in de zinsbouw inclusief verkeerde woordvolgorde. Herhaalde fouten worden als afzonderlijke fouten geteld. Bij de beoordeling van de spelling wordt uitgegaan van de schrijfwijze volgens de Woordenlijst Nederlandse Taal (het Groene Boekje).
- 2 Het is de kandidaat niet toegestaan telegramstijl te gebruiken bij vragen waarbij in volledige zinnen moet worden geantwoord.
- 3 Voor alle open vragen met een maximum aantal woorden geldt: indien een kandidaat een vraag herhaalt alvorens hij/zij tot een antwoord komt, worden de woorden tot aan het eigenlijke antwoord (conform het beoordelingsmodel) niet meegeteld.
- 4 Wanneer een antwoord op een open vraag het maximum aantal woorden overschrijdt, worden alleen de woorden van het antwoord tot het toegestane maximum in de beoordeling betrokken met inachtneming van regel 3.

Overzicht centraal examen

wat	toetsing leesvaardigheid en argumentatieve vaardigheden
hulpmiddelen	basispakket en woordenboek
tijdsduur	180 minuten
cijfer	A

3 College-examen

Schriftelijk college-examen

Het schriftelijk college-examen betreft **schrijfvaardigheid** en argumentatieve vaardigheden (zie: **Examenstof**). Van de kandidaat wordt verwacht dat hij een beschouwing of betoog schrijft op basis van verstrekte informatie, zoals doel en publiek. Bij de aanvang van het schriftelijk examen (als onderdeel van het college-examen) krijgt de kandidaat daarvoor enkele teksten voorgelegd.

Bij de beoordeling geldt een aftrekregeling voor fouten die te maken hebben met spelling, leestekens en formulering.

Overzicht schriftelijk college-examen

wat	toetsing schrijfvaardigheid en argumentatieve vaardigheden
hulpmiddelen	basispakket en woordenboek
tijdsduur	150 minuten
cijfer	deelcijfer a

Mondeling college-examen

Het mondelinge examen betreft mondelinge taalvaardigheid, argumentatieve vaardigheden en literatuur (zie: [Schema examenstof](#)).

Het examen bestaat uit twee delen, die na elkaar worden afgenomen. In totaal duurt het examen 40 minuten. Hieraan voorafgaand krijgt de kandidaat gedurende 20 minuten de tijd om zich voor te bereiden op poëzieanalyse aan de hand van een gedicht dat hij in het voorbereidingslokaal ontvangt.

- **mondelinge taalvaardigheid en argumentatieve vaardigheden**

De kandidaat houdt een voordracht van 5-7 minuten over het door hem gekozen onderwerp. De voordracht heeft de vorm van een beschouwing of een betoog. Getoetst wordt of de kandidaat relevante informatie heeft verzameld en op de juiste manier heeft verwerkt en presenteert met het oog op doel en publiek. Ook moet hij in staat zijn adequaat te reageren op vragen van de examinatoren. Zij zullen na afloop van de voordracht vragen stellen die betrekking kunnen hebben op:

- de doelgroep (= het publiek);
- de indeling (= inleiding, kern en slot);
- het verschil in tekstsoorten (= verschil tussen beschouwing en betoog);
- het gebruik van retorische middelen;
- het gebruik van argumenten;
- de gebruikte bronnen;
- de inhoud van de voordracht.

- **literatuur**

Bij het begin van dit gedeelte van het mondelinge examen dient de kandidaat het gedicht voor te lezen, dat hij in het voorbereidingslokaal heeft ontvangen. Van de kandidaat wordt verwacht dat hij naar aanleiding van het voorgelegde gedicht vormvragen kan beantwoorden over de volgende begrippen uit de poëzieanalyse: rijm, metrum, enjambement, dichtsoort, strofepbouw, beeldspraak en stijlfiguren. Ook worden hem vragen over de inhoud van het gedicht gesteld.

Aan de kandidaat worden vervolgens vragen gesteld over zijn gelezen werken.

Deze vragen kunnen betrekking hebben op:

- de literatuurgeschiedenis;
- de auteur van het literaire werk;
- het literair-historisch perspectief van het literaire werk;
- het genre van het literaire werk;
- de vorm en inhoud van het literaire werk;
- de titel, eventueel de ondertitel, het motto, het thema, de motieven, de plaats van handeling, de vertelinstantie (vertelsituatie, vertelperspectief), de tijd, de ruimte en de personages in het literaire werk.

Overzicht mondeling college-examen

wat	voorbereiding	toetsing mondelinge taalvaardigheid en argumentatieve vaardigheden	toetsing literatuur	
hoe	bestuderen gedicht in voorbereidings-lokaal	betoog of beschouwing	poëzieanalyse	bespreking lijst gelezen werken
hulpmiddelen	woordenboek	briefje met aandachtspunten		eigen lijst met gelezen werken en teksten van gedichten/songs
tijdsduur	20 minuten	10 minuten	ca. 10 minuten	ca. 20 minuten
cijfer		deelcijfer b	deelcijfer c	

Overzicht berekening eindcijfer

wat	wegings- factor	cijfer (afgerond op één decimaal)	eindcijfer (afgerond op een geheel getal)
centraal examen	1	A	0,5A + 0,5B
college-examen			
- deelcijfer a	0,3	B	
- deelcijfer b	0,2		
- deelcijfer c	0,5		

[terug naar top](#)

4 Schema examenstof

Nederlandse taal en literatuur havo		centraal examen	college-examen	
			schriftelijk	mondeling
Domein A: Leesvaardigheid	Analyseren en interpreteren	X		
	Beoordelen	X		
	Samenvatten	X		
Domein B: Mondelinge taalvaardigheid				X
Domein C: Schrijfvaardigheid			X	
Domein D: Argumentatieve vaardigheden		X	X	X
Domein E: Literatuur	Literaire ontwikkeling			X
	Literaire begrippen			X
	Literatuurgeschiedenis			X
Domein F: Oriëntatie op studie en beroep				X*

* Oriëntatie op studie en beroep wordt alleen geëxamineerd in combinatie met het profielwerkstuk.

Hierna volgt een [beschrijving](#) van de examenstof. Bij het bestuderen van de examenstof is het raadzaam gebruik te maken van een lesmethode of examenkatern.

[terug naar top](#)

Bijlage 1 Beschrijving examenstof

Domein A: Leesvaardigheid

Analyseren en interpreteren

1. De kandidaat kan:
  - vaststellen tot welke tekstsoort een tekst of tekstgedeelte behoort;
  - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven;
  - relaties tussen delen van een tekst aangeven;
  - conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur;
  - standpunten en soorten argumenten herkennen en onderscheiden;
  - argumentatieschema's herkennen.

Beoordelen

2. De kandidaat kan een betogende tekst of betogend tekstgedeelte op aanvaardbaarheid beoordelen en in deze tekst drogredenen herkennen.

Samenvatten

3. De kandidaat kan teksten en tekstgedeelten beknopt samenvatten.

Domein B: Mondelinge taalvaardigheid

4. De kandidaat kan ten behoeve van een voordracht:
  - relevante informatie verzamelen en verwerken;
  - deze informatie adequaat presenteren met het oog op doel, publiek en gespreksvorm;
  - adequaat reageren op bijdragen van luisteraars of gespreksdeelnemers.

Domein C: Schrijfvaardigheid

5. De kandidaat kan ten behoeve van een gedocumenteerde uiteenzetting, beschouwing en betoog:
  - relevante informatie verzamelen en verwerken;
  - deze informatie adequaat presenteren met het oog op doel, publiek, tekstsoort en conventies voor geschreven taal;
  - concepten van de tekst reviseren op basis van geleverd commentaar.

Domein D: Argumentatieve vaardigheden

6. De kandidaat kan een betoog:
  - analyseren;
  - beoordelen;
  - zelf opzetten en presenteren, schriftelijk en mondeling.

Domein E: Literatuur

Literaire ontwikkeling

7. De kandidaat kan beargumenteerd verslag uitbrengen van zijn leeservaringen met een aantal door hem geselecteerde literaire werken. De werken zijn oorspronkelijk geschreven in de Nederlandse taal.

Literaire begrippen

8. De kandidaat kan literaire tekstsoorten herkennen en onderscheiden, en literaire begrippen hanteren in de interpretatie van literaire teksten.

Literatuurgeschiedenis

9. De kandidaat kan een overzicht geven van de hoofdlijnen van de literatuurgeschiedenis, en de gelezen literaire werken plaatsen in dit historisch perspectief.

Domein F: Oriëntatie op studie en beroep

Op het examenprogramma Nederlands havo is referentieniveau 3F van toepassing.
Een beschrijving van de eindtermen is te vinden in de syllabus op: www.examenblad.nl en in de handreiking van SLO.

[terug naar top](#)

Bijlage 2 Richtlijnen voordracht

Bij het voorbereiden van de voordracht moet de kandidaat één van de volgende onderwerpen kiezen:

1. Tolheffing in Europa
2. Bitcoins
3. Airport Lelystad
4. Vloggen en bloggen
5. Nepnieuws
6. Eigen risico in de zorg
7. Stemplicht
8. Vettax
9. Nieuwjaarsduik
10. AOW-leeftijd

Ten behoeve van zijn voordracht dient de kandidaat relevante informatie te verzamelen en te verwerken. Hij moet deze informatie duidelijk presenteren met het oog op doel en publiek.

De voordracht heeft de vorm van een **beschouwing** (= meningen worden ter overweging aangeboden) **of betoog** (= mening van spreker wordt ondersteund met voldoende relevante, goede argumenten). Voor de beschouwing of het betoog kan de kandidaat de structuur gebruiken die staat in de opdracht van het college-examen schrijfvaardigheid.

De kandidaat moet erop letten:

- dat zijn boodschap duidelijk overkomt;
- dat zijn taalgebruik correct is;
- dat hij retorische middelen goed gebruikt (gebaren, oogcontact, stemgebruik enz.);
- dat de opbouw van zijn voordracht goed is en dat er duidelijk sprake is van een inleiding, een kern en een slot;
- dat de voordracht goed is afgestemd op de tijd: 10 minuten;
- dat hij eventueel gebruik maakt van een briefje met aandachtspunten, terwijl hij ervoor waakt om alles op te lezen.

[terug naar top](#)

Bijlage 3 Begrippenlijst Argumentatieve vaardigheden

De opgenomen begrippen worden in het centraal examen bekend verondersteld en worden daarin dus zonder toelichting gebruikt.

Betogende tekst (betoog)

Een tekst of tekstgedeelte waarin de schrijver of spreker een beargumenteerd standpunt inneemt. Het betoog heeft als doel de lezer van het standpunt te overtuigen.

Beschouwende tekst (beschouwing)

Een tekst of tekstgedeelte waarin de schrijver of spreker interpretaties, verklaringen en opinies ter overweging aanbiedt.

De beschouwing heeft als doel de lezer over een kwestie te laten nadenken. Een beschouwing kan ook de argumenten voor en tegen een of meer standpunten behandelen, maar is er niet op gericht de lezer voor een van die standpunten te winnen.

Uiteenzettende tekst (uiteenzetting)

Een tekst of tekstgedeelte waarin de schrijver of spreker iets uitlegt, beschrijft, verklaart of meedeelt. De uiteenzetting heeft als doel de lezer te informeren over een stand van zaken of gang van zaken.

Standpunt

Een uitspraak die op twijfel of tegenspraak stuit of zou kunnen stuiten volgens de schrijver of spreker. Ook: stelling(name), bewering, mening. Een standpunt kan in een tekst impliciet zijn: dat wil zeggen dat het standpunt niet in de tekst is geformuleerd maar er wel uit afgeleid kan worden.

Argument

Een uitspraak waarmee een schrijver of spreker een standpunt onderbouwt.

Een argument dient om het standpunt aanvaardbaar of aanvaardbaarder te maken; de bedoeling ervan is de twijfelaars of tegenstanders te overtuigen van het standpunt.

Tegenargument

Een uitspraak waarmee een schrijver of spreker een standpunt ontkracht.

Een tegenargument dient om een standpunt minder aanvaardbaar te maken.

Weerlegging

Een uitspraak waarmee een schrijver of spreker een argument ontkracht. In een weerlegging probeert de schrijver of spreker een argument minder aanvaardbaar te maken.

Argumentatie

Het standpunt en het geheel van argumenten dat het standpunt ondersteunt (argumenten) of ontkracht (tegenargumenten).

Argumentatiestructuur

Een weergave van de wijze waarop in een tekst of tekstdeel argumenten met elkaar en met het standpunt samenhangen.

Enkelvoudige argumentatie

Een argumentatie die bestaat uit één argument en één standpunt.

Onderschikkende argumentatie

Een argumentatie waarin een argument wordt ondersteund door één of meer subargumenten. Ook: ketenargumentatie.

Nevenschikkende argumentatie

Een argumentatie waarin twee of meer argumenten gezamenlijk het standpunt ondersteunen. De argumenten in nevenschikkende argumentatie kunnen afhankelijk zijn (ze zijn samen nodig om het standpunt te ondersteunen) of onafhankelijk (ze vormen ieder op zich een zelfstandig argument voor het standpunt).

Argumentatieschema

Een argumentatieschema geeft de aard aan van het verband tussen een standpunt en een argument. We onderscheiden de volgende argumentatieschema's:

Argumentatie op basis van oorzaak en gevolg

De schrijver of spreker wijst op een of meer gevolgen om de waarschijnlijkheid van een oorzaak te onderbouwen of op een of meer oorzaken om de waarschijnlijkheid van een gevolg te onderbouwen.

Argumentatie op basis van kenmerk of eigenschap

De schrijver of spreker geeft een of meer kenmerkende eigenschappen van een persoon, object of verschijnsel om een standpunt over een andere eigenschap te onderbouwen.

Argumentatie op basis van voor- en nadelen

De schrijver of spreker geeft voor- en/of nadelen van een voorgestelde actie of handeling om een standpunt over de (on)wenselijkheid ervan te onderbouwen.

Argumentatie op basis van voorbeelden

De schrijver of spreker geeft voorbeelden van het optreden van een eigenschap of verschijnsel om een standpunt over het algemener voorkomen van die eigenschap of dat verschijnsel te onderbouwen.

Argumentatie op basis van vergelijking

De schrijver of spreker maakt een vergelijking tussen twee situaties; op grond van wat in de ene situatie (on)waarschijnlijk of (on)gepast is, onderbouwt hij een standpunt over wat in de andere situatie (on)waarschijnlijk of (on)gepast is.

Argumentatie op basis van autoriteit

De schrijver of spreker beroept zich op een uitspraak van een deskundige en betrouwbare bron om een standpunt te onderbouwen. Ook: argumentatie op basis van een gezaghebbende bron.

Soorten argumenten

Uitspraken die als argument kunnen dienen zijn er in allerlei soorten. We onderscheiden feitelijke en waarderende uitspraken.

Feitelijke uitspraken

Een uitspraak waarvan degene die hem doet, claimt dat hij waar, waarschijnlijk of aannemelijk is. Er is sprake van een feit wanneer een feitelijke uitspraak waar is.

Waarderende uitspraken

Een niet-feitelijke uitspraak, dat wil zeggen een uitspraak over wat goed of slecht, mooi of lelijk, waardevol of waardeloos, wenselijk of onwenselijk, gepast of ongepast is.

Aanvaardbaarheid van argumentatie

Argumentatie is aanvaardbaar als

- de gegeven argumenten op zichzelf aanvaardbaar en relevant zijn,
- de argumenten onderling consistent zijn,
- de argumenten samen toereikend zijn voor het ingenomen standpunt.

Aanvaardbaarheid van feitelijke uitspraken

Een feitelijke uitspraak is aanvaardbaar voor de lezer of gesprekspartner

- wanneer hij in overeenstemming is met zijn of haar kennis van de wereld of
- wanneer hij direct controleerbaar is en daarbij waar blijkt te zijn of
- wanneer hij afkomstig is van een betrouwbare bron.

Controleerbaarheid van feitelijke uitspraken

Feitelijke uitspraken zijn controleerbaar wanneer het (in principe) mogelijk is ze door empirische waarneming te toetsen.

Betrouwbaarheid van bronnen

De bron van een uitspraak is betrouwbaar als:

- deze deskundig is op het terrein van de uitspraak,
- deze geen belang heeft bij de acceptatie ervan, en
- deze zichzelf niet tegenspreekt.

Aanvaardbaarheid van waarderende uitspraken

Een waarderende uitspraak is aanvaardbaar wanneer hij in overeenstemming is met de kennis en opvattingen de beoordelaar.

Relevantie van argumenten

Een argument is relevant wanneer aanvaarding ervan het standpunt aannemelijker maakt.

Consistentie van argumentatie

Argumentatie is consistent wanneer de geleverde argumenten elkaar niet tegenspreken.

Toereikendheid van argumentatie

Argumentatie is toereikend (of voldoende) wanneer het geleverde argument of de geleverde argumenten samen een standpunt aanvaardbaar maken.

Drogredenen

Onjuist gebruik van een argumentatieschema of een overtreding van een discussieregel.

Van een onjuist gebruik van een argumentatieschema is onder andere sprake bij de volgende drogredenen:

Onjuist beroep op een oorzaak-gevolgschema

Het argumentatieschema op basis van oorzaak en gevolg wordt onjuist gebruikt als

- de in het argument genoemde oorzaken niet voldoende zijn voor het optreden van het voorspelde gevolg of
- het in het argument genoemde gevolg andere oorzaken kan hebben dan de in het standpunt genoemde oorzaak of
- alleen op basis van het gelijktijdig of na elkaar optreden van twee verschijnselen geconcludeerd wordt tot een oorzaak-gevolgrelatie tussen die verschijnselen.

Onjuist beroep op een kenmerk- of eigenschapsschema

Het argumentatieschema op basis van een kenmerk of eigenschap wordt onjuist gebruikt als aan een bepaald kenmerk of eigenschap wel betekenis wordt toegekend, terwijl andere relevante kenmerken of eigenschappen worden genegeerd.

Onjuist beroep op een voor-en-nadelenschema: overdrijven van voor- of nadelen

Het argumentatieschema op basis van voor- en nadelen wordt onjuist gebruikt als het gevolg of de gevolgen van een handeling schromelijk worden overdreven.

Onjuist beroep op een voor-en-nadelenschema: vals dilemma

Het argumentatieschema op basis van voor- en nadelen wordt onjuist gebruikt als wordt gesuggereerd of aangenomen dat we moeten kiezen uit twee mogelijkheden met beide even grote nadelige gevolgen, terwijl er nog andere mogelijkheden zijn.

Onjuist beroep op een voorbeeldschema: overhaaste generalisatie

Het argumentatieschema op basis van voorbeelden wordt onjuist gebruikt als op basis van te weinig en/of niet-representatieve voorbeelden een standpunt wordt beargumenteerd.

Onjuist beroep op een vergelijkingsschema: verkeerde vergelijking

Het argumentatieschema op basis van vergelijking wordt onjuist gebruikt wanneer de vergeleken situaties op relevante punten van elkaar verschillen.

Onjuist beroep op autoriteit

Het argumentatieschema op basis van autoriteit wordt onjuist gebruikt wanneer een beroep wordt gedaan op een bron die ondeskundig of belanghebbend is of zichzelf tegenspreekt.

Van een overtreding van een discussieregel is onder andere sprake bij de volgende drogredenen:

Persoonlijke aanval

Van een persoonlijke aanval is sprake wanneer een discussiant niet ingaat op de argumentatie van zijn tegenstander, maar hem beschuldigt van onkunde,

onbetrouwbaarheid of slechte persoonlijke eigenschappen. De discussiant neemt zijn tegenstander daarmee niet serieus als gesprekspartner

Ontduiken van bewijslast

Van het ontduiken van de bewijslast is sprake wanneer een discussiant geen argumenten wil geven voor het ingenomen standpunt.

Cirkelredenering

Van een cirkelredenering is sprake wanneer een discussiant een standpunt onderbouwt door het in andere woorden weer te geven. Als de discussiant geen andere argumenten geeft, is het tegelijkertijd het ontduiken van de bewijslast.

Vertekenen van een standpunt

Van het vertekenen van een standpunt is sprake wanneer een discussiant het standpunt of een argument van een tegenstander onjuist weergeeft of deze een standpunt of argument in de mond legt dat niet is ingenomen.

Bespelen van publiek

Van het spelen van publiek is sprake wanneer een discussiant een beroep doet op de emoties van het publiek om het te winnen voor een standpunt.

[terug naar top](#)

Bijlage 4 Voorwaarden lijst gelezen werken

SAMENSTELLEN

literair gehalte	bijvoorbeeld door een keuze te maken met behulp van de site www.lezenvoordelijst.nl	niet toegestaan is: jeugdliteratuur, vertaalde literatuur, twee boeken van dezelfde schrijver																
taal	volledige en oorspronkelijk Nederlandstalige werken																	
aantal	14 werken, waarvan één gedichtenbundel van <u>na 1880</u> (uit de bundel moeten vijf gedichten worden gekozen)	Toegestane alternatieven voor de dichtbundel zijn <ul style="list-style-type: none"> • vijf gedichten van verschillende auteurs uit verschillende bundels • vijf Nederlandstalige liedteksten uit één bundel, van één cd, of uit verschillende bundels en van verschillende auteurs																
variatie	één titel per auteur																	
verschillende periodes	<table><tr><th><i>Periode</i></th><th><i>aantal</i></th></tr><tr><td>Middeleeuwen</td><td>1 boek</td></tr><tr><td>Renaissance en Barok</td><td>1 boek</td></tr><tr><td>18e eeuw</td><td>1 boek</td></tr><tr><td>1800-1880 (Romantiek)</td><td>1 boek</td></tr><tr><td>1880-1940</td><td>2 boeken</td></tr><tr><td>vanaf 1940 (Moderne literatuur)</td><td>7 boeken</td></tr><tr><td>gedichten</td><td>5</td></tr></table>	<i>Periode</i>	<i>aantal</i>	Middeleeuwen	1 boek	Renaissance en Barok	1 boek	18 ^e eeuw	1 boek	1800-1880 (Romantiek)	1 boek	1880-1940	2 boeken	vanaf 1940 (Moderne literatuur)	7 boeken	gedichten	5	
<i>Periode</i>	<i>aantal</i>																	
Middeleeuwen	1 boek																	
Renaissance en Barok	1 boek																	
18 ^e eeuw	1 boek																	
1800-1880 (Romantiek)	1 boek																	
1880-1940	2 boeken																	
vanaf 1940 (Moderne literatuur)	7 boeken																	
gedichten	5																	

Gebruik de modellijst van [bijlage 6](#). Op de lijst vermeldt u in chronologische volgorde per gelezen werk:

- de schrijver (achternaam, voorletters)
- de titel
- het jaar van eerste publicatie

De teksten van de gedichten of liedteksten voegt u eraan toe.

U neemt de lijst en teksten voor uzelf mee naar het examen.

OPSTUREN

De lijst met gelezen werken en teksten van vijf gedichten of liedteksten moeten op papier in tweevoud vóór 1 april 2019 worden opgestuurd naar:

DUO Examendiensten VHV
Postbus 30158
9700 LK Groningen

Gebruik het [voorblad](#) voor het noteren van uw gegevens.

Neem contact op met Examendiensten als u na 3 weken nog geen ontvangstbevestiging hebt ontvangen. Kandidaten die geen lijst van gelezen werken voor een taal hebben opgestuurd worden voor dat vak niet opgeroepen voor het mondeling examen. Bovenstaande regeling geldt alleen voor reguliere staatsexamenkandidaten. Kandidaten uit het VSO sturen de lijst niet op, maar hebben die wel op school klaarliggen, uiterlijk op 1 april.

U mag na het opsturen van de lijst één werk vervangen door een ander werk. Voorwaarde is dat u de gewijzigde lijst op de dag van het examen uiterlijk 9.30 uur **in drielvoud** inlevert bij het secretariaat. Wie geen gewijzigde lijsten inlevert, wordt geëxamineerd aan de hand van de lijst die hij vóór 1 april heeft ingestuurd.

[terug naar top](#)

Bijlage 5 Voorblad

Nederlandse taal en literatuur
staatsexamen havo
(inzenden vóór 1 april 2019)

Lijst gelezen werken

Gegevens kandidaat

ED-nummer:.....

Naam en voorletters:.....

Postcode en woonplaats:.....

Bijlage 6 Modellijst

Bij het kiezen van de werken mag de kandidaat gebruikmaken van informatie die staat op www.lezenvoordelijst.nl. De gelezen werken dienen in chronologische volgorde op de lijst vermeld te worden. Van elk literair werk dient verder de literaire periode, de naam van de auteur (indien bekend), de titel en het jaar van de eerste uitgave te worden vermeld:

Middeleeuwen

1. (Auteur), Voorletter(s), *Titel* jaartal

Renaissance

2. Auteur, Voorletter(s), *Titel* jaartal

18^e eeuw

3. Auteur, Voorletter(s), *Titel* jaartal

1800-1880 (Romantiek)

4. Auteur, Voorletter(s), *Titel* jaartal

1880-1940

5. Auteur, Voorletter(s), *Titel* jaartal

6. Auteur, Voorletter(s), *Titel* jaartal

Moderne tijd

7. Auteur, Voorletter(s), *Titel* jaartal

8. Auteur, Voorletter(s), *Titel* jaartal

9. Auteur, Voorletter(s), *Titel* jaartal

10. Auteur, Voorletter(s), *Titel* jaartal

11. Auteur, Voorletter(s), *Titel* jaartal

12. Auteur, Voorletter(s), *Titel* jaartal

13. Auteur, Voorletter(s), *Titel* jaartal

Poëzie

14. Auteur(s), Voorletter(s), *Titel gedichten* jaartallen

BIJLAGE: teksten van de gedichten/liedteksten

Bijlage 7 Hulpmiddelen

Basispakket

- schrijfmateriaal
- tekenpotlood
- blauw en rood kleurpotlood
- liniaal met millimeterverdeling
- passer
- geodriehoek
- vlakgum
- rekenmachine

Ook is het toegestaan om hulpmiddelen mee te brengen die geen relatie hebben met de exameneisen maar wel functioneel kunnen zijn, zoals: markeerstift, puntenslijper, leesliniaal (loep).

Woordenboek

Nederlands-Nederlands (eendelig)

of

Nederlands-thuistaal/vreemde taal en thuistaal/vreemde taal-Nederlands (eendelig)

Een digitaal woordenboek is *niet* toegestaan.

De hulpmiddelen van het basispakket zijn toegestaan bij alle examens. Zij zijn niet alle nodig. Uitgebreide informatie over hulpmiddelen voor de centrale examens staat in de Regeling toegestane hulpmiddelen. Kies: examenblad.nl, 2019, havo, onderwerpen, hulpmiddelen

[terug naar top](#)

Bijlage 8 Tips

Centraal examen

- vermeld het aantal woorden bij alle opdrachten waarbij sprake is van een maximaal aantal woorden
- vermeld de regelnummers bij citaten
- maak van tevoren veel oefenexamens. Oude centrale examens zijn te vinden op onder andere examenblad.nl (stel linksboven een bepaald jaar in en vind onder het havo en Nederlands de examendocumenten van dat jaar)

Schriftelijk college-examen

- lees de instructie goed en schrijf één tekst
- vermeld ALTIJD het aantal woorden
- werk precies volgens de opdracht
- maak slechts één opdracht en vermeld duidelijk of u kiest voor opdracht A, B, C of D
- bekijk van tevoren de oefenexamen en de uitwerkingen ervan (duo.nl, kies 'staatsexamens' en vervolgens 'oefenen')

Mondeling college-examen

- bekijk de informatiefilm over het mondeling examen. Deze film staat op de site onder het kopje: 'Hoe het staatsexamen vo werkt'
- bekijk de oefengedichten met vragen en antwoorden (duo.nl, kies 'staatsexamens' en vervolgens 'oefenen')
- gebruik tijdens de voorbereidingstijd het woordenboek om de betekenis van woorden uit het gedicht op te zoeken
- zorg ervoor dat u de literaire begrippen kent die passen bij de analyse van een gedicht
- houd een voordracht over een onderwerp dat voorkomt op de lijst van uw examenjaar

literatuur

- zorg ervoor dat u een exemplaar van de lijst bij u hebt
- zorg ervoor dat uw lijst voldoet aan de gestelde eisen
- zorg ervoor dat op de lijst *geen* twee boeken staan van dezelfde schrijver
- zorg ervoor dat u de kopieën van vijf gedichten bij u hebt
- rangschik de lijst chronologisch
- zet geen vertaalde werken op de lijst
- zorg ervoor dat u de letterkundige begrippen kent die passen bij het gelezen werk

[terug naar top](#)

